VII. Dvarvietės ir kaimavietės
Manor and Village Sites

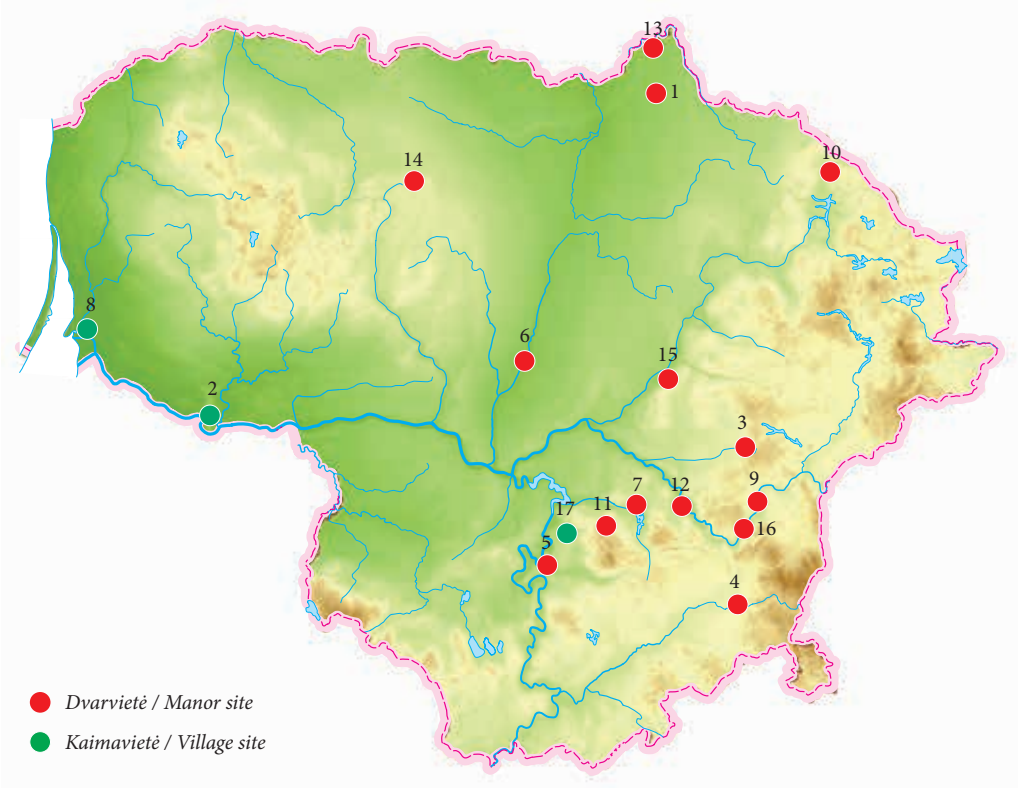

1. *Astravas*
2. *Bitėnai*
3. *Glitiškės (žr. XV)*
4. *Jašiūnai*
5. *Jundeliškės (žr. XV)*
6. *Kėdainiai*
7. *Kloniniai Mijaugonys*
8. *Minija*
9. *Naujaneriai (žr. XV)*
10. *Obeliai*
11. *Pakertai (žr. II)*
12. *Paneriai (ir XV)*
13. *Parupė (žr. XV)*
14. *Šiauliai*
15. *Vaitkuškis (žr. XV)*
16. *Vilnius (ir IX)*
17. *Vilūnai (žr. II)*

Tautvydas Bajarūnas

Panerių dvaras

2020 m. gegužės mėnesį TO atliko detaliuosius tyrimus Panerių dvaro sodyboje, šalia Panerių dvaro sodybos rūmų (Elektrėnų sav., Vievio sen.). Šioje teritorijoje planuojama rekonstruoti rūmus, atkurti prie jų buvusius, tarybiniu laikotarpiu nugriautus priestatus.

Ankstyviausi rašytiniai duomenys apie Panerius siekia XVI a. vidurį, kai dvaras priklausė Keragalai (*Kerogalaj*). Oginskių fonde, kuris saugomas Lietuvos valstybės istorijos archyve, išlikę kvietimai į teismą, surašyti 1566 m., dėl pateikto Jono Savičiaus ir jo dukters Bogdanos Baltramiejienės skundo byloje su jaunikiu Keragala dėl dalies žemės Panerių ir Karagališkių dvaruose. Detalesnės žinios apie dvarą ir jo savininkus minimos nuo XVII a. 1691 m. pirkimo sutartyje Kauno maršalka, LDK stalininkas Boguslavas Kazimieras Oginskis kartu su žmona Polidora Aurora Vrangel pirko dvarą iš pilininko Mykolo Joduškos. 1712 m. dvaras perduotas Mykolui Gutakovskiui, kuris buvo vedęs Rozaliją Oginskaitę. 1798 m., po Lietuvos ir Lenkijos valstybės žlugimo, Panerių dvarą nupirko ATR karaliaus Stanislovo Augusto Poniatovskio sekretorius Stanislovas Puzina. 1819 m. dvarą paveldėjo jo dukra Aleksandra, kuri ištekėjo už Juozapo Romerio. Po to dvarą valdė jų sūnus Stanislovas Riomeris, o po jo dukra Marija, kuri ištekėjo už Antano Chrapovickio. Marijos dukra Evelina Lubeneckienė-Gostomskienė su vaikais iš pirmosios santuokos buvo paskutiniai dvaro valdytojai, mat jis per žemės reformą 1922 m. išparceliuotas.

Artimiausi sistemingi tyrimai vyko 500 m į ŠR nuo planuojamos tirti teritorijos. 2013 m. čia kastas 1x1 m dydžio šurfas 49, kuriame aptikta 1 titnaginė nuoskala, kitų archeologinių požymių nefiksuota (*ATL 2013 metais*, 2014, p. 105–120). 2016 m. išarus šią teritoriją, apie 30800 m^2 plote vyko vizualiniai paviršiaus žvalgymai, kurių metu archeologinių radinių nebuvo aptikta. Artimiausi tyrimai vyko visai greta planuojamos tirti teritorijos, prie pat jos ŠR ribos. Šių tyrimų metu vizualiai tikrintos šernų išknistos žemės, miško kvartalinės linijos, miško keliukai. Aptikta viena titnaginė nuoskala (*ATL 2016 metais*, 2017, p. 458–465). Architektūrinius tyrimus atliko ir mūrines konstrukcijas datavo architektas R. Zilinskas.

Šių tyrimų metu ištirtos 4 įvairaus dydžio perkasos (bendras plotas – 43 m^2), du 2x2 m ir vienas 2,25x2,2 m dydžio šurfas (bendras plotas – 13 m^2). Iš viso tyrimų metu ištirtas 57,25 m^2 plotas (1 pav.).

Šurfe 1 aptiktas įgilintas *objektas* (objektas Š1–1). Jame rasta 17 buitinės keramikos fragmentų, didžioji dalis jų galėtų būti datuojami XVII a. Iš bendro konteksto išsiskyrė kelios

1 pav. Tirtų vietų situacijos planas: 1 – aptiktos mūrinės konstrukcijos; 2 – betoninė konstrukcija; 3 – žvalgomųjų tyrimų vietos. T. Bajarūno brėž.

Fig. 1. Situation plan of the investigated locations: 1 – discovered masonry structures; 2 – concrete structure; 3 – field evaluation sites.

2 pav. Perkasoje 2 aptiktos prie rūmų PV dalies stovėjusio priestato su XIX a. pabaiga datuojamu rūsiu liekanos. T. Bajarūno nuotr.

Fig. 2. The remains, discovered in trench 2, of an addition with a late 19th-century cellar attached to the SW part of the manor house.

3 pav. Perkasoje 4 aptikti XVIII a. II pusėje statyto priestato apardyti mūriniai juostinės konstrukcijos pamatai. T. Bajarūno nuotr.

Fig. 3. The partially demolished masonry strip foundation, discovered in trench 4, for an addition built in the second half of the 18th century.

buitinės keramikos šukės. Viena lipdytos keramikos šukė lygiu paviršiumi ir viena juodosios keramikos šukė. Lipdytos buitinės keramikos fragmento molio masei būdingos gausios ir stambios grūsto akmens priemaišos. Ji turi charakteringų požymių ir galėtų būti datuojama X–XII a. Aptikta juodosios keramikos šukė fragmentiška, tačiau pagal žinomas analogijas iš etnografinių duomenų galėtų būti datuojama XIX–XX a. Kiti buitinės keramikos fragmentai datuoti pagal G. Vaitkevičiaus sudarytą buitinės keramikos tipologiją. Daugiausia aptikta apžiestos „kaimiškos“ keramikos, datuojamos plačiu laikotarpiu. Išsiskyrė viena buitinės keramikos šukė, kuris pagal anksčiau minėtą tipologiją galėtų būti datuojama XVII a. Kitos apžiestos keramikos šukės datuotos pagal bendrą archeologinį kontekstą, kuris sudarė daugumą. Be šių, aptikta ir kitų daugiausia XVII a. datuojamų radinių – Gustavo II Adolfo Rygos šilingas (1611–1632 m.), Jono Kazimiero Vazos šilingas, varinė saga, nenustatytos paskirties papuošalo fragmentas, aplūžęs metalinis šaukštas, stiklo butelio dugnas. Rasta varinė saga, kuri gali būti datuojama vėlyvesniu laikotarpiu – XVIII(?)–XIX a. Šioje vietoje aptikti ankstyviausi archeologiniai radiniai.

Kitose vietose radiniai datuojami XVIII–XIX a. Taip pat aptikta pastatų liekanų. Perkasoje 1 rasta XIX a. II puse datuojamo medinio priestato liekanų. Perkasoje 2 ir šurfe 3 aptikta prie rūmų PV dalies stovėjusio priestato su XIX a. pabaiga datuojamu rūsiu liekanų (2 pav.). Rūsio mūrai stipriai apardyti XX a. II pusėje – XXI a. pradžioje įrengiant inžinerinius tinklus. Nustatytas apytikris rūsio patalpos dydis – 7,8x4,25 m (33,15 m^2). Perkasoje 3 ir šurfe 2 aptikti XX a. (tarpukariu?) statyto priestato mūriniai pamatai, kuriuos statant panaudotas cementas. Priestatas pamatų lygyje 10,1–10,4x4,9–5 m dydžio. Perkasoje 4 aptikti XVIII a. II pusėje statyto priestato apardyti mūriniai juostinės konstrukcijos pamatai (3 pav.). Priestatas PV–ŠR kryptimi buvo apie 6 m pločio, jo vidinė dalis apie 3,8 m pločio. Perkasoje 4 aptikta XVIII a. II pusės priestato liekanų,

kurios papildė Panerių dvaro sodybos rūmų architektūrinius duomenis. Kultūrinis sluoksnis datuojamas istoriniu laikotarpiu, XVII–XX a., ankstesnio laikotarpio kultūrinio sluoksnio horizontų neidentifikuota. Tyrimų duomenys leidžia teigti, kad dvaro raidos metu reljefas rūmų aplinkoje buvo performuotas, išlygintas.

Paneriai Manor

In 2020, the TO conducted an investigation, excavating a total of 57.25 m^2 at the Paneriai Manor complex (Elektrėnai Municipality) due to plans to reconstruct the manor house and recreate the additions attached to it (Fig. 1). The excavation revealed a 17th–20th-century cultural layer. The remains of a wooden addition dating to the second half of the 19th century were discovered in trench 1, the remains of an extension with a late 19th-century cellar attached to the SW part of the manor house in trench 2 and test pit 3 (Fig. 2), a masonry foundation, created using cement, of an addition built in the 20th century (interwar?) in trench 3 and test pit 2, and a partially demolished masonry strip foundation for an addition built in the second half of the 18th century in trench 4 (Fig. 4).

Justina Dobeikienė,
Mindaugas Klovas

Kloninių Mijaugonių dvarvietė

2020 m. LLDJ projekto metu buvo vykdomi žvalgymai nukasant augalinį paviršių (velėną ir armenį). Šių darbų metu Kloninių Mijaugonių kaime (Elektrėnų sav., Kietaviškių sen.) po armens sluoksniu aptiktas kaimavietės kultūrinis sluoksnis. Šioje vietoje turėjo būti nutiestas dujotiekio vamzdis, todėl prieš darbus atlikti

1 pav. XIX a. pabaigos žemėlapio fragmentas su Mijaugonių dvaru ir pažymėta tyrimų vieta. M. Klovo brėž.

Fig. 1. Part of a late 19th-century map showing Mijaugonys Manor and the investigation site.

detalieji tyrimai, kurių metu ištirta 11 perkasų (8x3 m dydžio). Bendras ištirtas plotas – 264 m^2.

Tirta vieta yra tarp dviejų istorinių Kalninių Mijaugonių ir Kloninių Mijaugonių kaimų. Apie 1,8 km į PV nuo tyrimų vietos yra saugoma senovės gyvenvietė, datuojama IV–III tūkst. pr. Kr. ir V–VIII a.; 1,5–2 km į R žinomi du pilkapynai, datuojami IX–XII a. Pati tiriama vieta yra netoli buvusio Mijaugonių dvaro (palivarko), buvusio kiek į Š nuo Salceko ežero, kiek į P nuo greitkelio Kaunas–Vilnius. Mijaugonių dvaras istoriniuose šaltiniuose fiksuojamas nuo XVIII a. I pusės. 1743 m. parapijos gyvenviečių sąraše minimas Mijaugonių dvaras, kuriame buvo 1 sodyba, 21 gyventojas, 7 tarnai ir 2 atsargos kareivių šeimos, taip pat jau buvo Kloninių Mijaugonių (lenk. *Mileygany Dolne*) kaimas, kurį sudarė 12 sodybų, 109 gyventojai (Gustaitis R., Kloniniai Mijaugonys, *Kaišiadorių rajono gyvenviečių žinynas*, Kaišiadorys, 2001, p. 57–58). XIX a. dvaro savininkai ne kartą keitėsi. 1882 m. buvo sudaryti iki šių dienų išlikę Kalninių Mijaugonių ir Kloninių Mijaugonių planai, kuriuose nubraižytos kaimų ribos, bet